

GENDER JE KATEGORIÍ, KTERÁ SLOUŽÍ VÝHRADNĚ K LEGITIMIZACI NEROVNÉHO ROZDĚLOVÁNÍ. ROZHOVOR MARCELY LINKOVÉ S GERLINDOU ŠMAUSOVOU

Gerlinda Šmausová je přední českou teoretičkou genderu, věnuje se též kritické kriminologii. Od svého návratu do České republiky zásadním a tvrdošijně dekonstruktivistickým způsobem přispívá k budování diskusí o povaze genderované reality a roli vědecké znalosti. V 60. letech 20. století na Fakultě osvěty a novinářství UK vystudovala sociologii kultury a vzdělávání dospělých. Po ukončení studia se stala vědeckou pracovnící na téže fakultě, kde také zahájila aspirantskou vědeckou přípravu. K další vědecké přípravě v rámci aspirantury už nedošlo a po srpnových událostech 1968 emigrovala do SRN, kde byla přijata na katedře sociologie FF Sárské univerzity v Saarbrückenu. V roce 1972 se stala vědeckou pracovnící Institutu pro právní a sociální filosofii na PF téže univerzity. V roce 1973 obhájila disertační práci a získala titul Dr.phil. Začátkem roku 1997 se habilitovala v oboru všeobecná sociologie. V roce 2001 byla jmenována profesorkou na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Gerlinda Šmausová působila jako členka mnoha redakčních rad sociologických a kriminologických časopisů a účastnila se značného počtu mezinárodních kongresů a sympozií. Mezi její nejcitovanější práce patří text *Proti tvrdošijné představě o ontické podstatě genderu a pohlaví*, který v roce 2002 vyšel v *Sociálních studiích*.

Marcela Linková: *V čem spatřujete hlavní rozdíly v akademické sféře z hlediska genderové rovnosti od doby, kdy jste začala působit na univerzitě? A které aspekty naopak k vašemu překvapení přetrvávají i přes 40 let feministických snah o prolomení genderových bariér ve vědě?*

Gerlinda Šmausová: Na univerzitě, konkrétně na Fakultě osvěty a novinářství Karlovy univerzity, jsem začala působit koncem roku 1967. Pokud si vzpomínám, byl poměr mezi muži a ženami na katedře kultury vyrovnaný. Dokonce jsem měla pocit, že tehdejší vedoucí katedry doc. Juřík mladým akademičkám, jak nás nazýval, dosti přál. U něho to znamenalo „mláďi vpřed“. Měla jsem otevřenou cestu k dalšímu vědeckému postupu, k tzv. aspirantuře, která se zakončovala titulem CSc. Na fakultě, zvláště filosofické, a v Akademii věd se tehdy pohybovalo už hodně asi o generaci starších žen s tímto titulem, nebo docentek. Stát se spolehlivým vědeckým „kádrem“ ale bylo závislé na loajalitě k systému, na příslušnosti ke komunistické straně. Vstupu do tohoto tajného systému moci, která v první řadě disciplinuje ty, kteří k ní patří, jsem se velmi obávala, a tak jsem pro shodu okolností v srpnu 1968 raději zvolila emigraci. Vědecká kariéra nebyla závislá na pohlaví, ale na stranické příslušnosti! Je

zajímavé, že moje zkušenost, že jsem se jako žena cítila zcela rovnoprávná, působí nevěrohodně na kolegyně, které se problémem „emancipace za socialismu“ zabývají.

Marcela Linková: *Situace v Německu roku 1968 musela být značně odlišná od situace, kterou jste opouštěla.*

Gerlinda Šmausová: V roce 1968 jsem nastoupila na Sárskou univerzitu a zde jsem se stala první asistentkou na katedře sociologie. Na univerzitě nás pak po dobu mého více než třicetiletého působení bylo šest vědeckých pracovníků (bez lékařské fakulty), tedy žen ve středních akademických pozicích se smlouvou na neurčitou dobu! Z 340 profesorských stolic bylo kolem roku 2000 jen osm obsazeno ženami. Ze své zkušenosti pozoruji spíše než zaostávání vývoje v Čechách jeho zvrát zpět do prvorepublikových poměrů. Po roce 1989 si ženy neuhlídaly svá práva či alespoň klima rovnoprávnosti z předchozího období, jako by byla rovnoprávnost do takové míry kontaminována socialistickou ideologií, že si nezasloužila být zachována. Škoda! Okolnosti tohoto stavu již byly často pojmenovány: akademie se znovu stala prestižní oblastí pro uplatnění mužských zájmů. Podmínky vzestupu jsou nastaveny tak, aby k němu měly ženy ztížený přístup. Na prvním místě bych jmenovala banálně znějící neurčitou pracovní dobu. Existuje celá řada dalších *extrafunkčních* požadavků, které neslouží vědě, ale jejím mužským operátorům. V jiných oborech činnosti by je odbory zakázaly. (V Německu se jedná o odbory veřejných služeb.) Odbory ale neexistují, ani žádné jiné profesní organizace, které by byly zavázány sledovat genderovou rovnost i ohledně pracovních podmínek. Na druhou stranu ale nesmíme přehlížet, že existuje mnoho velmi úspěšných a vážených akademiček. Úspěch je možný! Nechápu proto dost dobře, a zde bych vyjádřila svůj údiv, proč se mladé ženy stále ještě často stylizují do pozice od samého začátku marginalizovaných adeptek vědy. Velmi bych si přála, aby se mladé ženy „vzmužily“ a překážky účinně překonávaly! K tomu patří, jak často poznamenávám, kriticky reflektovat vlastní zalíbenost do patriarchálně definované ženské role, se kterou jsme vyrostly a která je nám blízká a milá. Svoji ženskou roli si můžeme, pokud by nám to připadalo vhodné, pěstovat v soukromí, ale ve vědě?

Marcela Linková: *V této souvislosti jste ve své úvodní přednášce na 2. konferenci česko-slovenských feministických studií argumentovala pro nutnost nechat při vstupu do akademického prostoru gender „v šatně“, jinak nebude možné pro ženy do-*

sáhnout v akademické sféře rovnoprávného postavení. Můžete prosím tuto svoji metaforu čtenářům a čtenářkám přiblížit a vysvětlit, s jakým konceptem genderu pracujete.

Gerlinda Šmausová: Dospěla jsem k závěru, že genderovou identitu, tedy prokazování toho, ke které pohlavní kategorii jsme byli závazně (v občanském průkazu) zařazeni, konáme v sociálních interakcích téměř nepřetržitě. Málokterá teorie se ale zabývá tím, jak se toto hraní genderové identity provádí. Zastávám celkem drastickou představu, že v případě žen toto hraní – konec konců – spočívá v neustálém situačním mocenském podrážkování se mužsky se předvádějícím protějškům v interakci. To si většinou ani neuvědomujeme, a velká část z toho je vázána na neverbální chování těla – kolik prostoru zaujímáme, v tomto behavioristickém smyslu. Kdysi jsem hraní genderu nazvala „basso continuo“, jako základ, na kterém se rozvíjí specifická *rolová* jednání. Existuje jen málo situací, ve kterých by bylo konání ženského genderu tou *klíčovou* nebo *hlavní* rolí! Jako ženy se chováme skoro všude, kde ale předvádíme jen a jen naši ženskost? Ptáme-li se takto, ukáže se, že hraní jen a jen ženství v sobě má spíše něco profesního (např. modelky) a nás vědkyň se to rozhodně netýká. Rolové jednání samo se vztahuje k situačním kontextům, a pokud máme na mysli vědu, musíme připustit, že vědu pohlaví jejích operátorů příliš nezajímá! Ženy ve vědě nejsou zaměstnány jako ženy, ale jako vědecké osoby! Tato role je v souladu s vědou samou vybavena atributy, které se v genderovém symbolismu *označují* jako mužské. A proto doporučuji, aby ženy při vstupu na akademickou půdu hrály především („mužsky“ definovanou) vědeckou roli, a své ženám předurčené defenzivní (často neuvědomělé) chování zanechaly v šatně. Mám ale, po pravdě řečeno, na mysli i ponechání v šatně soukromých „pečovatelských“ záležitostí v pracovní době, které by neměly přesahovat nezbytnou míru. Problémy profesní diskriminace žen by se měly projednávat v mimovědeckých, tzv. štábních nebo politických, (kvazi)odborových situacích.

Marcela Linková: *Gender se nevztahuje pouze k utváření identit jednotlivců; je vepsán do institucí, organizace a dělby práce, hierarchických pozic atd. Instituce svůj gender nikde nenechávají a to má pochopitelně dopad na to, že jednotlivci jsou v těchto institucích symbolicky a prakticky genderováni. K tomu se váže i to, že lidé svůj gender „v šatně“ nenechávají v jiných sférách (v domácnosti, ve veřejném prostoru atd.) – genderování těchto realit se pak nutně musí promítat i do genderování akademického prostoru. Jak se tyto symbolické a praktické projevy genderu v institucích mají k individuálnímu genderu?*

Gerlinda Šmausová: Že věda má symbolický gender, jsem právě naznačila. Doporučuji si na chvíli představit, že se má vytvořit instituce, která by produkovala poznání o vnitřní a vnější přírodě v opozici proti víře, pověře, spekulování bez empirického ověřování, uměleckému uchopování svě-

ta, proti mocenským, politickým a ekonomickým zájmům atd. S Luhmannem (jak jinak) mám za to, že by (dokonce autopoieticky) vznikla instituce určená podle atributů, které jsou v symbolickém genderovém univerzu označeny jako mužské. Z mého hlediska by ale bylo správné nekritizovat šmahem ony vlastnosti (samozřejmě si to v mnoha ohledech zaslouží, např. baconovský vztah k přírodě), ale to, že jsou označeny jako mužské. Patří přece celému lidstvu, které naopak zná i kontexty, které si označilo jako ženské. Ale ani to není takovým problémem jako to, že si „muži“ tuto oblast společenské diferenciaci mocensky osobují, bez ohledu na to, že jejím požadavkům často vyhovují méně než „ženy“. Měly bychom si uvědomit, že jsme ve všech ohledech srovnatelně kompetentní jako muži, a oni naopak stejně jako my. Na Vašich otázkách vidím, že jste jakoby v zajetí ontického chápání genderové identity (o jé!). Jakou roli tedy hraje muž, který krmí a přebaluje kojence? Podle mě tzv. mateřskou, i když mu po tu dobu nenarostou ženské sekundární pohlavní znaky. Ještě jednou lidově: většinou dáváme (nějak) najevo, že se řadíme k ženám, hrajeme ale kompetentně nejružnější role, i ty „mužsky“ definované, jako je řízení vojenských stíhaček. Z politického hlediska bychom tedy měly trvat na tom, co máme s ostatními členy společného, a nezdůrazňovat diferencii, která je konstrukcí patriarchy. Proto se přimlouvám za to, usilovat o překonání genderu, ne o jeho uznávání. Vzápětí jsem si uvědomila, že v tom se podle mého názoru liší feminismus a teorie genderu. Feminismus vychází z existence mužů a žen a jeho cílem obecně je, usilovat o vyrovnání jejich společenské situace. V teorii genderu ale akceptujeme konstruktivistickou (já osobně radikální) teorii Butler, že gender je konstrukcí, která se nemá v přírodě o co opřít. S kolegyní Hanou Havelkovou se ale domnívám, že i hnutí by mělo teoreticky vycházet z toho, že gender je kategorií, která slouží výhradně k legitimizaci nerovného rozdělování a na faktické identity se vůbec neváže. Toto odmítnutí politického zvýznamňování takzvaných askriptivních znaků, které pak slouží k legitimizaci nerovného přístupu, se týká i etnicity, věku či národnosti.

Marcela Linková: *Jistě, individuální možnosti rolového jednání jsou rozmanité a překračují binaritu maskulinní – femininní. Jedinec je ale konfrontován daným institucionálním a symbolickým řádem. Ve svém význačném článku Proti tvrdošíjně představě o ontické povaze gender a pohlaví z roku 2002 píšete: „Členové společnosti hrají spíše tu genderovou roli, kterou od nich vyžaduje genderový kontext čili gender té instituce, ve které právě aktivně vystupují.“⁴ Oproti tomu jsou zde ale studie, které prokazují, že ženy jsou za kontra-femininní rolové jednání trestány (v kontextu české vědy např. Lorenz-Meyer 2009²).*

Gerlinda Šmausová: Právě jsem rozlišila konání genderu jako dávání najevo svého přiřazení k oficiální duální pohlavní kategorii muž/žena na jedné straně (konat gender) a hraní specifických rolí podle kontextu na druhé straně (konat

vědu). A ještě jednou – konání genderu není hlavní rolí! Rolová očekávání jsou vybavena sankcemi různého druhu a rozličné závažnosti. (Víte přece, že mým oborem byla sociologie práva?) Dalo by se říci, že očekávání na hraní rolí podle kontextu jsou většinou právně postižitelná, zatímco očekávání na konání genderu mají převážně *neformální* povahu, to znamená, že nejsou ze zákona zdůvodnitelná. Profesorka, která by v akademických situacích v první řadě předváděla žensství, není myslitelná – k funkci by se vůbec nedostala. Musela tedy již vždy přesvědčivě zvládat mužsky definovanou roli, souhlasíte? Za to ovšem je svými kolegy, kteří dosud mylně považují vědu za své hájemství, „trestána“, ale v uvozovkách. Myslím, že *boj* o genderové vyrovnání ve vědě – při již existující formální právní rovnosti – spočívá právě v aktivním překonávání nelegálních překážek a ústrků (mobbing, sexismus) nastavovaných „kolegy“. To je psychicky velmi náročné a pro citlivého člověka téměř neúnosné. Proto je třeba solidarity ženských operátorů ve vědě, která by se účinně stavěla proti neprofesním zastrašovacím pokusům ze strany mužů. Affidamento! A smělé profesní jednání!

Marcela Linková: *Pokud zde říkáte, že „gender je kategorií, která se na faktické identity vůbec neváže“, jak chápat tvrzení v předchozí otázce, že „genderovou identitu konáme v sociálních interakcích téměř nepřetržitě“?*

Gerlinda Šmausová: Přece ve smyslu genderového univerza Sandry Harding, podle které je symbolický svět (především jazyk sám) duálně rozdělen na vlastnosti, které jsou označeny buď jako ženské, nebo jako mužské, tedy jakoby podle přírody. Ve skutečnosti, jak dokládá hlavně Butler, jsou přírodovědecké poznatky i ohledně pohlavní duality vyjádřeny oním již vždy (předem) genderovaným jazykem. Jedná se tedy o definice v kruhu, které obsahově vyjadřují jen dvoupohlavnost samu (ale ani ta není v přírodě stoprocentní). Plauzibilita duálních kategorií vyplývá z životně důležitého, zřetelně vnímatelného dvoupohlavního principu rozmnožování a jejich závaznost se zaručuje jednak „hlídači tradic“ (Giddens), jednak mužskou hegemonií. Hlavně „hegemoni“ se snaží udržovat dualitu symbolického univerza, dělby práce a genderových rolí ve svůj prospěch. Proto jsme nuceni svůj gender na pozadí specifických rolí neustále hrát, stejně jako svůj věk a jiné tzv. askriptivní kategorie, které (opět hegemoniálně) slouží jako „paklíče“ k nerovnému rozdělování společenských zdrojů. Klíčem by totiž podle principu moderny při zachování snahy o univerzální inkluzi měl být výkon! Je třeba dodat, že se u všech rovin genderového univerza včetně rolí jedná o normativní (nebo idealizované) kategorie, kterým v praxi (či v empirii) nic neodpovídá. Všichni, muži a ženy, máme kolážované identity, jen s jednou stranou polární identity bychom nebyli životaschopní.

Marcela Linková: *V posledních dvaceti letech se s uznáním problematiky genderové rovnosti a přijetí genderového mainstreamingu jako nástroje nápravy objevuje množství projektů*

a iniciativ, jejichž cílem je podporovat genderovou rovnost ve vědě. Jejich výsledky jsou ale pramalé. Čím si to vysvětlujete?

Gerlinda Šmausová: Neznám ani zdaleka všechny iniciativy, a přesto bych volila jinou interpretaci. Zveřejňovala bych údaje o jejích úspěších, známe je vůbec? Například oproti mému mládí (o tom jsem se shora zapomněla zmínit) sexuální obtěžování a vůbec sexismus už neplatí za kavalírský delikt. Feminismus podnítl vznik genderových studií a zasluhuje se prakticky o „zdvojování“ dosavadního vědění v mnoha disciplínách. Přimlouvám se za to, abychom zpracovaly pozitivní bilanci našich snah a zahrnuly do ní i ony iniciativy, které jakoby k ničemu nevedly. Cesta či hnutí je také již cílem, udržování povědomí o právu na genderové vyrovnání přinejmenším nedovoluje jeho otevřené porušování. K neuspokojivému pocitu ze zdánlivého neúspěchu bych přidala poznatek, že v historii neplatí princip, že dobré působí dobré a naopak. Pokud ženy kdy zaujímaly pozice dříve předurčené mužům, bylo to převážně za „zlých“ (nepříznivých) podmínek, např. v průmyslu a zemědělství během válek. Ženy ve vědě za svůj úspěch vděčily i socialismu, právě díky jeho negativním stránkám (např. mzdová nivelizace). Nebylo ovšem pravidlem v těchto dobách zlepšení (relativně v porovnání s muži) postavení žen hodnotit jako rovnoprávnost, proto ho nazývám emancipací „v neoznačeném stavu“. Zdá se, že v současných podmínkách není hegemonie mužů vážně ohrožena, a to není pro emancipační hnutí příznivé. Ostatně ne všechny ženy po emancipaci touží. Mají proto různé důvody – od kritiky androcentrického uspořádání veřejných institucí (tedy i vědy) až po osobní výhody, které genderová nerovnost některým ženám skýtá. Už se ale blíží doba (ke srovnání například teorie sociální práce), kdy ženy zase vstoupí na pole dějin jako matky a pracovnice současně. Že tyto nové časy ale nebudou ze sociálního hlediska zrovna růžové, je nábledni.

Marcela Linková: *Zde znovu narážíme na možnost proměny institucí a jejich struktur. Pokud je věda uspořádána androcentricky, co potom pro konkrétní vědkyně znamená vzdát se ženského genderu a přivlastnit si mužské rolové jednání a co by to znamenalo z hlediska emancipačního kolektivního jednání?*

Gerlinda Šmausová: Záleží na tom, jak definujete androcentrismus a podle toho bychom měly svoji kritiku vědy diferencovat. Pokud tím máte na mysli, že vědecký aparát ovládají muži, jsem s vámi zajedno v tom, že je třeba se proti tomu postavit. Tento názor se ale směšuje s jinou kritikou, která je v mých očích problematičtější. Vycházím z názoru, že se moderna vyznačuje společenskou diferenciací podle oborů nutných pro reprodukci společenského života. Tímto produktem je i věda, která se (autopoieticky) orientuje na hledání ověřitelných pravd. Představuji si váš ironický úsměv, rozumím, ale dovedete si představit vědu, která by se upsala především např. vydělávání peněz? Změnila by se na ekonomii, podobně jako by ji orientace na produk-

ci emocí proměnily na umění atd. Proto usiluji o zachování principů vědy, a neodsuzuji, že jsou definovány *jakoby* mužsky: vědecká práce má být racionální, logická, efektivní, vystavená neustálým empirickým zkouškám (Popper i Habermas!). Stále vycházím z toho, že mužské atributy jsou pouhým označením, rychlou stereotypizací vědeckých činností, bez ohledu na to, kdo práci vykonává. Nevím, proč by se rozumné a logické činnosti měly označit za špatné? Posuzování adekvátnosti orientací by se mělo odvíjet od kontextů, protože společnosti a jejich členové potřebují jak racionální výkony, tak péči. Nevidím důvody, proč by ženy neměly vědecké role osm hodin denně hrát, obdobně jako muži mohou hrát žensky definované role např. ve školství. Však i vy jste součástí tohoto systému a máte snad vědu ráda?! Na jiném místě stojí, že se věda od svých principů odchyluje nebo že svými projekty vlastně lidstvu a přírodě škodí. Proti tomu by se měli stavět všichni vědci bez ohledu na pohlaví.

Marcela Linková: *Jak vidíte pozice a roli feministického hnutí v dnešní době, konkrétně v Německu, kde žijete? V jednom svém článku jste uvedla, že původní levicová orientace feminismu se postupem doby proměnila v orientaci středostavovskou, která přestala vnímat třídní rozdíly.³ A jak v tomto kontextu vnímáte program intersektionality, který pozornost upírá na spoluustavování různých os znevýhodnění a nespravedlností.*

Gerlinda Šmausová: O Německu moc nevím, a to je špatná zpráva o emancipaci. Během nedávné konference o trestním právu jsem s úžasem zjistila, že většina účastnic už neví nic o dekonstruktivistickém diskursu a navíc, pokud na něj upozorní kolegyně v penzi, je etiketizován jako překonaný. Každá kohorta zřejmě začíná od pomyslné nuly a kontinuita diskursu je asi jen zbožné přání. Rozeznávám ale rovnoprávnost jako uvědomělý stav či politický nárok⁴ a rovnoprávnost, která by se dala vyjádřit řadou empiricky získaných sloupcových diagramů. Ve sloupci vztahy mezi partnery, kteří spolu sdílejí domácnost, by se objevily úžasné změny ve prospěch žen. Mám věrohodné údaje – sleduji rodinný život svých synů (☺) a ptám se často psychologek, které mají do vztahů dobrý vhled.

Během mé profesní činnosti mě vždy motivovala společenská nespravedlivost, sociologicky řečeno: nerovné rozdělení zdrojů a moci. Proto už mi označení „levicové“ oproti středostavovskému – proč ne pravicovému? – zní kose. Proletářské hnutí skutečně zaujímá jen krátký historický úsek a bylo zdiskreditováno spolu se socialismem. Teoreticky jde o to, zda se rozdílům mezi pohlavími přisuzuje větší význam než rozdílům mezi vrstvami.

Často se jednoduše tvrdí, že ženy jsou vůči mužům znevýhodněny, jako by všechny ženy na tom byly hůře než všichni muži. Tak tomu ale není, ženy středních vrstev vykazují ve všech stratifikačních parametrech, jako je sociální původ, vzdělání, místo v pracovních hierarchiích a příjem, lepší situaci než muži nižší, řekněme dělnické vrstvy. Zná-

zornit bychom to mohli tak, že rozstříhneme pyramidový (nebo cibulový) model vertikálního uspořádání společnosti a ženskou půlku posuneme o něco níže. Pro výši „patra“ jsou tedy rozhodující kritéria vrstvy, gender rozhoduje o „mezipatrech“. Nejvnitřnější význam genderu se týká této mužské uzurpace výhod na úkor „jinak stejně postavených/vybavených“ žen, (hlupáku, jde o ekonomii, odvolává se Žižek a mnoho jiných na Clintonův výrok), a proto se nárok na genderové vyrovnání týká „mezipatrových“ nerovností. Vědkyně ze středních vrstev by neměly vyžadovat zlepšení své situace na úkor mužů i žen nižších vrstev, to dokonce ani k vyrovnání s „jejich muži“ nevede. Myslím, že i intelektuálky mají povinnost si nerovností v přístupech, které jsou v rozporu s ústavami moderních států, všimnout.

S intersektionalitou jste se dotkla mého bolavého bodu: Již v roce 1990 jsem vedla v Saarbrückenu seminář „Vztah mezi sociální, genderovou a věkovou strukturou společnosti“, kde jsme se studujícími probírali „linie nerovnosti“. Předpokládala jsem, že se sociální nerovnost dále „láme“ podle genderu a posléze podle věku a jiných takzvaných askriptivních vlastností. Trochu mě mrzí, že jsem nepsala pro americký světový trh. Rozhodující ale je, že si feminismus a teorie genderu uvědomují svoji pozici i vůči jiným liniím nerovnosti.

Marcela Linková: *Jak v tomto ohledu vidíte český feminismus?*

Gerlinda Šmausová: Českému feminizmu donedávna chyběla recepce kritické teorie, která by legitimní otázku společenské nerovnosti nastolila bez obvinění ze socialistické nostalgie. (Alena Koehler-Wagnerová nedávno upozornila na to, že editorky publikace *Ženy na stráž – České feministické myšlení 19. a 20. století* socialistickou éru zcela ignorovaly.) Jsem ráda, že se situace mění k lepšímu jak z hlediska kritické teorie, tak feminismu, jak jej vidí např. Sandra Harding. Mám jmenovat autorku, která se tím zabývá? Zuzanu Uhde?

Marcela Linková: *Jak si vysvětlujete určitou izolaci českého feminismu od globálních feministických snah a zejména minimální zájem o postavení žen ve vztahu ke globálním nerovnostem?*

Gerlinda Šmausová: Vzhledem k tomu, že o vás vím, jak často se zúčastňujete mezinárodních konferencí, mě toto tvrzení překvapuje. Jste přece o stavu teorie a o praktických snahách o genderovou rovnost informována a podílíte se na jejich rozvoji. Mnoho z vašich bývalých kolegyně pracuje v zahraničí, v různých oborech, od literatury, médií, práv, religionistiky, sociální práce atd., a i odtud přicházejí stále nové impulsy. Autorky nejmenuji, protože bych nerada některou z nich opomněla! Kromě vědecké reflexe, která udržuje emancipační povědomí – a i to je již výkon – k pozitivní bilanci patří i účast českých feministek, byť ne z akade-

mických kruhů, na politických iniciativách v „Evropě“ a ve světě. Mám pocit, že si kladete příliš vysoké nároky, čímž se připravujete o potěšení z pokroku.

K tomu mám další dvě spíše pedagogické poznámky. Ve spojení s globalizací by mě hlavně zajímaly lokální dopady. Globalizace je pojem s obrovským rozsahem a celkem minimálním obsahem, pokud ho „nezoperacionalizujeme“ na místní poměry. Měly bychom vědět, jaký vliv má globalizace na nás, na naše emancipační snahy. Jinak zůstaneme v zajetí toho, čím často trpí naše androcentrická věda, totiž přílišné abstraktnosti, lidově řečeno přetřásání prázdné slámy. Je rovněž důležité si vlastní možnosti zapojení do hnutí nezveličovat a neidealizovat, protože takovou idealizaci může následovat jediné zklamání. Spolehlivější jsou předsevzetí v dosahu vlastního působení. Poslední poznámka: zapojování se do světových hnutí je multilaterálně reciproční záležitostí a naše osobní snahy jsou (bohužel?) hodnoceny v rámci významu našeho státu v globálním měřítku.

Marcela Linková: *V posledních letech vidíme nárůst občanské angažovanosti a protestů, v USA, na Blízkém východě i v Evropě. Některé tyto projevy jsou násilné, vidíme ale také velkou snahu o konsenzus, společné vytváření pozic vůči hegemonní moci. Vidíte v tomto nějaký příslib, možnost pro feminismus a rovnoprávnost žen?*

Gerlinda Šmausová: Na abstraktní otázku abstraktní reakce: Hnutí jsou zřejmě specifická a na postavení žen budou mít různý vliv. Některá z nich, např. v diktátorských režimech, asi upřednostňují solidaritu mužů a žen. V zemích,

kde je islám státním náboženstvím, nemusí občanské hnutí pro ženy znamenat nic dobrého. Předpokládám, že žádné hnutí ženám nevyhradí více než formální právní rovnost. Ta je ovšem předpokladem všeho dalšího úsilí. Samy vidíme, že se uvnitř demokratických zřízení udržuje mužská hegemonie a že musíme o uskutečňování práva, které již máme, stále znovu a jinými prostředky bojovat. Ve smyslu přesvědčení, že ženy jsou stejně kompetentními členkami společnosti jako muži, nevidím důvod, proč by se neměly na hnutích podílet, i svědomím, že jejich vlastní agenda přijde na řadu „později“.

© Sociologický ústav AV ČR, v. v. i., Praha 2012

Poznámky

1 Šmausová, G. 2002. „Proti tvrdošíjně předstávě o ontické povaze gender a pohlaví.“ *Sociální studia*, č. 7: 15–27, s. 19.

2 Lorenz-Meyer, D. 2009. „Nový pohled na problém „žen ve vědě“: Tři mody genderového jednání v akademickém výzkumu.“ Pp. 111–132 in Stöckelová, T. (ed.). *Akademické poznávání, vykazování a podnikání. Etnografie měnící se české vědy*. Praha: SLON.

3 Šmausová, G. 2011. „Emancipace, socialismus a feminismus.“ Pp. 195–206 in Oates-Indruchová, L. (ed.). *Tvrdošíjnost myšlenky. Od feministické kriminologie k teorii genderu*. Praha: SLON, s. 200.

4 Šmausová, G. 2007. „Současnost nesoučasností: nepřehledné vlnobití feminismů.“ Pp. 16–36 in Heczková, L. (ed.). *Vztahy, jazyky, těla*. Praha: FHS UK.